

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
Слов'янський державний педагогічний університет

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Науково-методичний збірник
(Випуск XL)

Слов'янськ, 2008

УДК 371.13
ББК 74.202
Г.94

Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць. – Вип. XL /За заг.ред. проф. В.І.Сипченка. – Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2008. – 302 с.

Редакційна колегія:

- Сипченко В.І.** – кандидат педагогічних наук, професор
(відповідальний редактор).
Борисов В.В. – доктор педагогічних наук, доцент
(заступник відповідального редактора).
Євтух М.Б. – академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор.
Гавриш Н.В. – доктор педагогічних наук професор.
Шевченко Г.П. – доктор педагогічних наук, професор.
Ляшенко О.І. – доктор педагогічних наук, професор.
Золотухіна С.Т. – доктор педагогічних наук, професор.
Плахотнік О.В. – доктор педагогічних наук, професор.
Поноварьова Г.Ф. – кандидат педагогічних наук, професор.
Яворська С.Т. – доктор педагогічних наук, професор.
Панасенко Е.А. – кандидат педагогічних наук, доцент.

У збірнику наукових праць представлені результати досліджень науковців, які працюють над проблемами розвитку сучасної освіти та науково-педагогічної думки у теоретичному, історичному та практичному аспекті.

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів педагогічних навчальних закладів, практичних працівників системи освіти.

The following miscellany shows the result of the researches of the scholars, who work at the problems of the developing modern science and scientific-pedagogical thought in historical and practical aspects.

For scholars, teachers, postgraduates, students of pedagogical educational institutions worker of education.

Збірник наукових праць є фаховим виданням з педагогічних наук
(Бюлетень ВАК України № 3, 1999 р.).

Державний комітет телебачення і радіомовлення України
Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 8844, видаво 09.06.2004 р.

Друкується за рішенням Вченої ради
Слов'янського державного педагогічного університету
(протокол № 7 від 03.04.2008 р.)

4. Морозова В. Личностно – ориентированный подход в подготовке современного юриста. //Учитель. – 2004. – № 4.
5. Кондрашова Л.В. Педагогичні знання в змісті педагогічної підготовки майбутніх учителів.// Педагогіка вищої та середньої школи. Збірник наукових праць Кривий Ріг. – 2006. – № 14.
6. Веретеннікова І.А. Формування гуманістичних ціннісних орієнтацій у студентів – філологів у навчальному процесі в контексті міжкультурної комунікації. //Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Збірник наукових праць. Луганськ. – 2006. – № 1(14).
7. Новикова Г.П. Ориентация на гуманистические традиции и ценности как идеология инновационных образовательных процессов. //Педагогическое образование и наука. М. 2005. – №5.
8. Сендеров В. Солидаризм – третий путь Европы? //Новый мир. – 2003 – №2.

Колупанова А.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ СУСПІЛЬСТВА (ШКОЛА, СІМ'Я, ТЕХНІКУМ) ЯК УМОВА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ

Постановка проблеми. Сучасний рівень розвитку і характер суспільного виробництва визначають перехід національної економіки України на ринкові відносини, інтеграцію у світове господарство, що призводить до істотних перетворень у виробничій сфері. Успішне здійснення таких перетворень потребує якісної підготовки високопрофесійних інженерних та робітничих кадрів.

У зв'язку з цим освіта, зокрема професійна, дедалі більшою мірою перетворюється на визначальний чинник економічного, соціального, культурного та політичного прогресу кожної нації. Саме освіта нині розглядається як сфера людинотворення, тобто сфера, яка в цілісному вигляді формує професійні знання, культуру та світогляд особистості. Осмисленню ролі освіти в сучасних умовах сприяє розгляд цієї проблеми в контексті зростання значущості людського чинника і на рівні окремого підприємства, і на національному та міжнародному рівнях.

Не менш серйозна проблема, це мотивація до професійної праці, відношення суспільства до робітничої професії, її авторитет у державі. Треба зосередити зусилля над підняттям суспільного статусу робітничих професій, престижності бути кваліфікованим працівником. Починати цю роботу треба зі старших класів школи і сім'ї, як найважливіших соціальних інститутів суспільства. Адже саме між цими соціальними інституціями та закладами професійно-технічної освіти на цей час втрачено повноцінний зв'язок.

Отже, такий важливий напрям, як формування нової технології взаємодії соціальних інститутів суспільства (школа, сім'я, технікум) в підготовці майбутніх робітників, залишається поки що недостатньо обґрунтованим, практично розробленим та методично забезпеченим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначними роботами з даного напрямку слід вважати фундаментальні роботи з соціальної педагогіки Алексюка А., Вітвицької С., Зверсвої І., Капської А., Коваль Л., Кузьменка О., Лавриченко Н., Лактінової Г., Омельченко С., Харченка С.

Окремі питання історії та сучасних тенденцій розвитку системи підготовки кваліфікованих робітничих кадрів розроблені в роботах Артюха С., Батишева С., Безрукової В., Біляєвої А., Булгакова О., Веселова О., Зєсра Е., Язєнова І., Новикова О., Сластьоніна В., Шматкова Є.

Проблемам особистісного і професійного розвитку людини присвячені роботи Мітїної Л.М., Корнєєвої Л.М., Морковок А.К., Ананьєва Б.Г.

За думкою Мітїної Л.М., найважливішою умовою, що дає змогу людині стати суб'єктом саморозвитку, є досягнення деякого рівня особистісної і професійної самосвідомості.

На думку багатьох дослідників, проблеми вікової періодизації, можна говорити про три «революції» дитячої самосвідомості: кризу трьох років, кризу вступу до школи і підліткову кризу. Відповідно до розробленої В.І.Слободчиковим періодизації суб'єкта людських спільнот на щаблі персоналізації ми маємо справу з

двома кризами: дитинства (5,5–7,5 років) і отрочтва (11–14 років) [2]. На думку Г.Л.Цукерман, саме на початку підліткового віку (10–12 років) відкривається перша, реальна можливість «зачаття й народження» індивідуалізованого суб'єкта саморозвитку [9]. Ми вважаємо, що готувати цей процес саморозвитку можна і потрібно заздалегідь.

Сумісній роботі школи з батьками, спрямованій на професійну орієнтацію учнів присвячені роботи О.Карагодіної, Л.Гончара, Ф.Василюка, Н.Касаткіної.

Профорієнтаційна діяльність ВНЗ розглядається в роботах Т.Ф.Шина, В.М.Шаненко, М.Левківського.

Сумісній роботі ВНЗ з батьками присвячені роботи Ж.П. Ковалю, А.Реана, К.Замфір.

Слід відзначити дві найсуттєвіші роботи з якісної підготовки фахівців: Т.Юр'євої «Спільна робота школи і ВНЗ із профорієнтації» та О.Карпенко «Концепція безвихідної технології підготовки спеціалістів».

В роботі Т.Юр'євої надається досвід діяльності ЗОШ№25 м. Сімферополь з профорієнтації учнів. Професійна орієнтація в цій школі містить у собі три важливих елементи системи:

- профінформацію;
- профконсультацію;
- профвідбір.

I. Профінформація являє собою проведення навчально-виховної роботи. Проводять класні керівники.

II. Профконсультація – спеціальна робота з виявлення індивідуальних особливостей (психологічних і психофізичних). Проводить психологічна служба.

III. Профвідбір проводять викладачі ВНЗ.

У школі створена психологічна служба, куди входять шкільний лікар, психолог, психотерапевт. Їх робота полягає в наступному:

1. Психодіагностична робота, метою якої є вивчення особистості школяра: інтереси, здібності, схильності, професійна спрямованість, риси характеру, темперамент, стан здоров'я.

2. Інформаційно-просвітницька робота (знайомство учнів з різними професіями, психологічними і фізіологічними особливостями, необхідними для кожної конкретної професії).

3. Консультаційна робота, що передбачає діагностику й корекцію, спрямовану на розвиток необхідних якостей, тренінг для їх формування.

4. Робота з класними керівниками, проведення семінарських занять для ознайомлення вчителів із психологічними особливостями формування професійного самовизначення учнів. Для того, щоб учні могли правильно зробити вибір, ми запрошуємо працівників ВНЗ. Проводиться педагогічна вітальна «Зустріч учнів 9–11 класів з викладачами ВНЗ і технікумів міста», що знайомлять з особливостями того чи іншого закладу.

5. Робота з батьками. Вже з 9-го класу психологічна служба веде роботу з виявлення здібностей і схильностей для набору в профільні класи.

Необхідність диференційованого (за інтересами, «здібностями», підготовкою до майбутньої професії) навчання учня ні в кого не викликає сумніву. Тому вже з 9 класу в школі поширеним стало профільне навчання. Класні керівники 8–9-х класів вивчають схильності й інтереси учнів [8].

О. Карпенко надає Концепцію безвихідної технології підготовки спеціалістів, використання якої дає змогу підвищити ефективність підготовки професійних кадрів, зменшити витрати держави та батьків на підготовку кадрів, дозволить навчальним закладам готувати спеціалістів широкого профілю, зменшити відрахування студентів [4].

Підводячи підсумок аналізу останніх досліджень та публікацій з проблеми сумісної діяльності школи, сім'ї та технікуму з підготовки професійних робітничих кадрів можна зазначити, що існує досить ґрунтовне вивчення окремих питань становлення фахівця, взаємозв'язку школи, сім'ї та навчального закладу з профорієнтації, але подальша робота з формування професійних якостей майбутнього робітника покладатиметься виключно на вищий навчальний заклад (технікум).

двома кризами: дитинства (5,5–7,5 років) і отрочства (11–14 років) [2]. На думку Г.Л.Цукерман, саме на початку підліткового віку (10–12 років) відкривається перша, реальна можливість «зачаття й народження» індивідуалізованого суб'єкта саморозвитку [9]. Ми вважаємо, що готувати цей процес саморозвитку можна і потрібно заздалегідь.

Сумісній роботі школи з батьками, спрямованій на професійну орієнтацію учнів присвячені роботи О.Карагодіної, Л.Гончара, Ф.Васильока, Н.Касаткіної.

Профорієнтаційна діяльність ВНЗ розглядається в роботах Т.Ф.Шина, В.М.Шаненко, М.Левківського.

Сумісній роботі ВНЗ з батьками присвячені роботи Ж.П. Ковалю, А.Реана, К.Замфір.

Слід відзначити дві найсуттєвіші роботи з якісної підготовки фахівців: Т.Юр'євої «Спільна робота школи і ВНЗ із профорієнтації» та О.Карпенко «Концепція безвихідної технології підготовки спеціалістів».

В роботі Т.Юр'євої надається досвід діяльності ЗОШ№25 м. Сімферополь з профорієнтації учнів. Професійна орієнтація в цій школі містить у собі три важливих елементи системи:

- профінформацію;
- профконсультацію;
- профвідбір.

I. Профінформація являє собою проведення навчально-виховної роботи. Проводять класні керівники.

II. Профконсультація – спеціальна робота з виявлення індивідуальних особливостей (психологічних і психофізичних). Проводить психологічна служба.

III. Профвідбір проводять викладачі ВНЗ.

У школі створена психологічна служба, куди входять шкільний лікар, психолог, психотерапевт. Їх робота полягає в наступному:

1. Психодіагностична робота, метою якої є вивчення особистості школяра: інтереси, здібності, схильності, професійна спрямованість, риси характеру, темперамент, стан здоров'я.

2. Інформаційно-просвітницька робота (знайомство учнів з різними професіями, психологічними і фізіологічними особливостями, необхідними для кожної конкретної професії).

3. Консультаційна робота, що передбачає діагностику й корекцію, спрямовану на розвиток необхідних якостей, тренінг для їх формування.

4. Робота з класними керівниками, проведення семінарських занять для ознайомлення вчителів із психологічними особливостями формування професійного самовизначення учнів. Для того, щоб учні могли правильно зробити вибір, ми запрошуємо працівників ВНЗ. Проводиться педагогічна вітальня «Зустріч учнів 9–11 класів з викладачами ВНЗ і технікумів міста», що знайомлять з особливостями того чи іншого закладу.

5. Робота з батьками. Вже з 9-го класу психологічна служба веде роботу з виявлення здібностей і схильностей для набору в профільні класи.

Необхідність диференційованого (за інтересами, «здібностями», підготовкою до майбутньої професії) навчання учня ні в кожному не викликає сумніву. Тому вже з 9 класу в школі поширеним стало профільне навчання. Класні керівники 8–9-х класів вивчають схильності й інтереси учнів [8].

О. Карпенко надає Концепцію безвихідної технології підготовки спеціалістів, використання якої дає змогу підвищити ефективність підготовки професійних кадрів, зменшити витрати держави та батьків на підготовку кадрів, дозволить навчальним закладам готувати спеціалістів широкого профілю, зменшити відрахування студентів [4].

Підводячи підсумок аналізу останніх досліджень та публікацій з проблеми сумісної діяльності школи, сім'ї та технікуму з підготовки професійних робітничих кадрів можна зазначити, що існує досить ґрунтовне вивчення окремих питань становлення фахівця, взаємозв'язку школи, сім'ї та навчального закладу з профорієнтації, але подальша робота з формування професійних якостей майбутнього робітника покладесть виключно на вищий навчальний заклад (технікум).

Постановка проблеми. Метою даної статті є аналіз сучасного стану проблеми взаємодії соціальних інститутів суспільства (школа, сім'я, технікум) з підготовки робітничих кадрів.

Виклад основного матеріалу. За результатами проведення круглого столу «Якість підготовки професійних кадрів для ринку праці в Україні» було встановлено, що професійно-технічна освіта на даному етапі свого розвитку має ряд невирішених питань. Та через ці труднощі Україна має гостру потребу в кваліфікованих робітниках. На цьому етапі перед закладами професійно-технічної освіти постає ряд питань: як в сучасних демографічних умовах залучити до себе абітурієнтів, та як сформувати в них високі професійні якості та повагу до обраної спеціальності. Для вирішення цих питань слід розділити процес професійної підготовки на декілька етапів: профорієнтаційний, первинний адаптаційний (перше знайомство з обраною професією, перший рік навчання), формуючий (формування основних професійних якостей, отримання знань та навичок) та вторинний адаптаційний (знайомство молодого фахівця з безпосереднім місцем роботи, перші роки роботи).

Але спочатку зазначимо, що, на думку Л.М. Мігіної, самосвідомість виступає в єдності особистісної і професійної спрямованості вже з моменту вступу дитини до школи, оскільки усвідомлення себе у світі нерозривно пов'язане з усвідомленням своїх здібностей і можливостей.

Перехід особистісної і професійної самосвідомості на більш високий рівень не вичерпує всіх складових такого розвитку. Психологічним фундаментом особистості майбутнього (або сформованого) професіонала в будь-якій сфері людської діяльності виступають такі базові характеристики, як особистісна спрямованість, поведінкова гнучкість і професійна компетентність. Усе це дає змогу майбутньому професіоналові реалізувати особливі ціннісні еталони, що принципово відрізняються від характерних для стадії первісного нагромадження капіталу. Це ціннісні еталони, якими керуються, приймаючи їх як норми моралі, суспільства розвинутих країн Заходу і Сходу; вони засновані насамперед на визнанні важливості й унікальності окремої особистості. Для стадії розвитку економічних відносин у постіндустріальних країнах характерна орієнтованість даних відносин не стільки на можливість, що надаються за рахунок грошей, скільки на цілком конкретні й актуальні очікування, пов'язані з потребами людей у самоповазі й у досягненні єдності з іншими. І саме в контексті подібних цінностей відбулося формування сучасних, найперспективніших освітніх систем і технологій. Важливу роль в формуванні самоповаги та почуття єдності відіграють, найвизначніші в житті підлітка, соціальні інститути – школа та сім'я.

Тож, спочатку розкріємо сутність та вивчимо кожний етапу професійної підготовки майбутніх робітників, а далі визначимо роль зазначених соціальних інститутів суспільства на кожному з етапів професійної підготовки.

І. Професійна орієнтація. Теорія, методи й методика професійної орієнтації в Україні, як і в інших країнах СНД, пройшли складний шлях свого становлення. У 60–х і першій половині 70–х років панувало визначення професійної орієнтації як системи державних заходів, спрямованих на формування в учнівської молоді психологічної готовності до вибору професій на основі потреб суспільства із урахуванням інтересів і схильностей особистості учня. Незавжди помітити, що ключовими елементами визначення такого типу є державне управління процесом підготовки учня до вибору професії, спрямованість цього управління на певне коло професій і на певні галузі виробництва, формування в учнів психологічної готовності вибору саме цих, заданих професій. Особистість учня в такому процесі витискується на край системи. Урахування психологічної структури особистості учня здійснюється «на основі потреб суспільства», тобто як другорядний елемент професійної орієнтації.

Українські психологи розробили нову концепцію професійної орієнтації, яка знайшла широке визнання в наукових колах, у навчальній роботі вищих закладів освіти педагогічного та психологічного профілю й у практиці профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю. Вихідною позицією у розробці нової системи професійної орієнтації було бачення особистості насамперед не як об'єкта, а як суб'єкта саморозвитку. І саме цей процес саморозвитку покладено в основу формуючих функцій профорієнтації. Особистість у професійній орієнтації виступає як суб'єкт діяльності, суть якої полягає у підготовці до професійного самовизначення.

Засоби професійної орієнтації при цьому набувають характеру сприятливих умов, що стимулюють особистість до профорієнтаційної діяльності й через це до самопізнання й саморозвитку із спрямуванням на оптимальне вирішення власних життєвих завдань. Свідоме професійне самовизначення передбачає аналіз особистістю суб'єктивних та об'єктивних умов професійного самовизначення з наступним вільним, самостійним прийняттям рішення щодо конкретного вибору професії або напрямку професійної освіти.

II. Первинна професійна адаптація. Цей етап має два основні завдання: знайомство студента із новими методами та формами навчання, оточенням (соціально-психологічна адаптація) та з новою професією (первинна професійна адаптація). Аналіз наукової літератури по проблемі, вивчення сутності процесу адаптації студентів середніх спеціальних навчальних закладів, дозволяє затверджувати, що залежно від того, який рівень взаємодії людини із середовищем розглядає той або інший автор, виділяють біологічний, фізіологічний, психологічний і соціальний типи адаптації до умов навчання та професійного формування. Будь який вид соціальної адаптації (навчальна, професійна, побутова й ін.) включає соціально-психологічний аспект, тому що соціальне середовище, з погляду структури, підрозділяється на предметну й особистісну [9].

Теорії розвитку особистості, запропоновані різними авторами, розглядають адаптацію з різних точок зору. Педагогічний аспект складається в спеціальній допомозі студентам з боку педагогів і психологів у подоланні труднощів адаптації та входження у нову професію. У концепції розвитку особистості, запропонованої А.В. Петровським, адаптація являє собою першу фазу розвитку особистості, що припускає засвоєння групових норм поведінки й відповідних їм форм і засобів діяльності.

У ході адаптації відбувається перебудова психофізіологічних і психологічних властивостей студента. Специфіка адаптації студентів технікуму визначається умовами навчання, їхніми індивідуальними особливостями й, що не менш важливо, особливостями юнацького віку. Юність – один з важливих етапів соціалізації особистості. Перед молодими людьми постають завдання адаптації, продиктовані необхідністю більшої зрілості. Якщо особистість не встигає пристосовуватися до нових ситуацій, виникає небезпека дезадаптації. Головне завдання цього віку – вибір професії й професійне утворення. Професійна підготовка стає провідною діяльністю студента, а однією із проблем навчання в нових умовах є його соціально-професійна адаптація. Для юнацького віку характерні поглиблення й диференціація пізнавального процесу, розвиток пізнавальної самостійності, потреба в спілкуванні з однолітками, виникнення ієрархічно структурованої системи ціннісних орієнтацій, професійне самовизначення, виникнення життєвих планів, формування здатності до саморезалізації [2].

Одним з важливих аспектів адаптації є роль ціннісних орієнтацій. Ефективність процесу входження в професію визначається, з одного боку, активним оволодінням особистістю професійними знаннями, вміннями й навичками, а з іншого боку – мотивами, установками, ціннісними орієнтаціями студента на професійну діяльність, а також рівнем ідентифікації із середовищем. Професійна адаптація студентів залежить від того, наскільки значимі для них професія, робота, успіх, які вимоги вони пред'являють до себе, професійній підготовці, майбутньому місцю роботи, як вони реагують на невдачі й труднощі в учбово-професійній діяльності. У процесі адаптації відбувається перебудова потребносно – мотиваційної сфери, і завдання педагога полягає у формуванні стійких професійних цінностей у студентів [6].

III. Формування основних професійних якостей. На цьому етапі студенти набувають основних теоретичних і практичних знань, оволодівають вміннями та навичками. В них формується погляд на подальшу професійну перспективу.

IV. Вторинна професійна адаптація. Відповідно до твердження Ш.Бюлер протягом цієї фази вікового розвитку (до 25 років) людина, як правило, знаходить своє покликання або просто постійне професійне заняття. При цьому вона знаходить або на фазі адаптації, коли вибір професії вже зроблений і починається (продовжується) процес її опанування, або на фазі адаптації, тобто оволодіння та прийняття норм професійної діяльності й професійного спілкування, розуміння змісту професії та своєї причетності до неї [5].

Людей, яким менше 25 років, як правило, характеризує низька задоволеність ситуацією, постійний пошук сенсу життя, що пов'язано з труднощами дорослішання та входження в самостійне життя. Між 25 і 30 роками ці труднощі переборюються, власне життя здається максимально осмисленим і наповненим. Зароджуються почуття господаря свого життя, соціальна відповідальність за себе і за свою справу, продовжується професійне самовизначення й уточнюються критерії оцінки себе як професіонала [3].

Наразі, розглянемо, яку роль відіграють школа, сім'я та технікум на кожному з етапів професійної підготовки.

І. Проблеми сім'ї, пов'язані із завершенням шкільного навчання дитини та визначенням її подальшого життєвого шляху, безперечно належать до серйозних випробувань, які за певних обставин можуть спричинити психологічну дестабілізацію. Власне, цей період в історії сім'ї відповідає критеріям складних життєвих ситуацій, за Ф.Василюком (1984), і вимагає від учасників напруження сил й застосування раніше не випробуваних стратегій поведінки. Дитина стає перед вибором, від якого, здається, залежить її доля. Батьки – перед спокусою розв'язати цю проблему на власний розсуд, спираючись на великий життєвий досвід і розуміння того, що саме є для дитини найкращим. За винятком окремих випадків, діти та батьки нарешті доходять згоди, що враховує інтереси та можливості обох сторін. Однак, інколи процес затягується, набуваючи ознак конфлікту або фрустрації...

Які питання є найактуальнішими для батьків, чиї діти налаштовані на отримання вищої освіти? Здається, їх може бути багато, однак стосуватимуться вони:

- а) ступеня загальної підготовленості дитини до вступу у ВНЗ;
- б) фінансових можливостей родини;
- в) схильностей або інтересів дитини (чи їх відсутності);
- г) здатності доньки чи сина самостійно приймати й реалізувати рішення, міри поступливості або довіри батьків до рішень і вчинків дитини;
- г) престижності обраної професії, перспектив щодо працевлаштування та заробітної плати;
- д) престижності обраного навчального закладу, конкретних умов та особливостей навчання.

Як правило, батьки бажать власній дитині найкращого. Однак здійснюють свої бажання у різний спосіб. Одні – за допомогою надмірної опіки, їло повинна забезпечити від негативних впливів і позбавити зайвих труднощів. Інші – за допомогою навчання дисципліни, жорсткого контролю, щоб за будь-яких обставин дитина виявилася підготовленою до негараздів. Інші приділяють найбільшу увагу привчання до праці, формуванню творчих здібностей та розвитку таланту. Є, безумовно, й інші типи виховання та стосунків між батьками та дітьми. Але за будь-яких їх особливостей для багатьох сімей закінчення дитини школи та вступ до ВНЗ є чи не найпершим випробуванням на витривалість усієї стратегії батьківської поведінки, адже тут стає зрозумілим, чи досягли батьки своєї головної мети: допомогти дитині стати самодостатньою та самостійною, незалежною та відповідальною, тобто дорослою.

Якою мірою батьки можуть сприяти професійному самовизначенню старшокласника, не вдаючись до авторитарного насадження своєї думки? На наш погляд, найкращий шлях полягає у створенні умов для гою, щоб дитина змогла зробити власний вибір щодо майбутньої професії і навчального закладу для її отримання. Отже, перша перспектива – накопичення інформації, потрібної для обговорення. Її можна почерпнути з відповідних довідників, реклами у засобах масової інформації, днях відкритих дверей, отримати з «перших рук» – від студентів і, нарешті, непрямо – через участь у конкурсах та олімпіадах, які проводять вищі навчальні заклади [1].

Другим важливим аспектом є безпосередня співпраця школи та навчального закладу.

Слід зазначити, що теоретично цей етап є найбільш розробленим. Співпраця школи, сім'ї та технікуму в ньому є систематичною та плідною. Але на даному етапі розвитку освіти більшість технікумів потребує більш тісної взаємодії зі школами для забезпечення ринку праці достатньою кількістю робітничих кадрів.

II. На даному етапі роль батьків полягає в підтримці студентів, допомозі у розумінні своєї нової суспільної ролі, професійному прогнозуванні, розкритті життєвих перспектив. Початок навчання у технікумі може становити певну небезпеку для психологічної стабільності молодшої особи, як, до речі, і весь період отримання професійно-технічної освіти. Дослідження свідчать про те, що найвразливішими у цьому сенсі є молоді хлопці, іногородні студенти та юнаки, які мають не надто дружні стосунки з власними батьками. Серед власних найбільш актуальних проблем наші студенти називають проблеми міжособистісних стосунків, погребу в додатковому заробітку під час навчання та отримання інформації про можливість працевлаштування після закінчення технікуму. Саме на цьому етапі в тріаді школа-сім'я-технікум, «школа» замінюється на власну особистість студента. І вже тільки він є суб'єктом і об'єктом формування.

III. Якщо попередні два етапи мають розроблені методи та форми взаємодії сім'ї та технікуму, то даний, найтриваліший та найвизначніший проходить при виключній підтримці технікуму. Роль батьків на даному етапі повинна забезпечувати виконання освітніх програм, залученню студентів до участі в масових заходах, спрямованих на поглиблене оволодіння професійними навиками, виховання професійно-значущих якостей, розгляд подальших перспектив професійного зростання.

IV. Як було видно з попереднього аналізу даного етапу сумісна задача батьків та навчального закладу полягає в прищепленні випускнику професійної впевненості, прагнення до плідної праці за обраним профілем та постійного підвищення кваліфікації, стійкості до труднощів та позитивне бачення власних перспектив.

Висновки і перспективи подальшої роботи. Подальша робота над цією проблемою потребує розробки моделі особистості сучасного кваліфікованого робітника, вивчення сучасного та історичного досвіду співпраці тріади школа-сім'я-технікум, розробки технології взаємодії соціальних інститутів суспільства в підготовці робітничих кадрів, розробки методів та форм їх сумісної роботи на кожному з етапів професійної підготовки, апробації та наукового обґрунтування розробленої технології.

Література

1. Азаров Ю.П. Педагогика семейных отношений. – М., 1996. – 134 с.
2. Борисова Е.М. О роли профессиональной деятельности в развитии личности // Психология формирования и развития личности / Под ред. Л.И. Анцыферовой. – М.: Наука, 1980. – С. 159 – 177.
3. Братусь С.Б. К проблеме развития личности в зрелом возрасте // Вести Моск. ун-та. – Сер.14 – Психология, 1980. – №2 – С. 3 – 13
4. Карпенко О.О. Концепція безвідходної підготовки спеціалістів // Організація навчально-виховного процесу // Під ред. Світельської С.Ф., Патоки Н.В., Салмай Н.М., 2006. – №4. – С. 10 – 19.
5. Митина Л.М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях // Вопросы психологии. – 1997. – №4. – С. 88 – 89.
6. Проблемы профессиональной социализации личности: Коллект. монография / Под ред. Л.М. Митиной. – Кемерово, 1996. – 212 с.
7. Солодухова О.Г. Становления личности учителя у процесі професійної адаптації. – Донецьк: ТОВ «Либідь», 1996. – 176с.
8. Формы взаимодействия учителя с родителями в средней школе. 9 – 11 классы / сост. Н.А. Касаткина. – Волгоград Учители, 2006. – 94с.
9. Цукерман Г.А., Мастеров Б.М. Психология саморазвития. – М., 1995. – 197с.

Лисак Л.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ КУЛЬТУРИ УСНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

Стаття присвячена проблемі вдосконалення методики навчання культури усного мовлення студентів технічних ВНЗ на заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Наведена система комунікативних вправ, що спрямовані на поетапне формування навичок усного професійного мовлення.

ЗМІСТ

ВИЩА ШКОЛА

БАБЕНКО Б.	3
<i>КРИТЕРІЙ ВИБОРУ УЧАСНИКІВ ПРОГРАМ ІЗ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ АДМІНІСТРУВАННЯ ШКІЛ В УНІВЕРСИТЕТАХ США</i>	
БАБКОВ М.	6
<i>ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ У СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ</i>	
ГУРОВ Н., НЕФЕДОВА Н., ЛЕБЕДЬ А.	10
<i>КОМПЬЮТЕРНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ В ЗАДАЧАХ ОПТИМАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ И ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ</i>	
КАРЛОВСЬКА Г.	13
<i>ДОСЛІДЖЕННЯ У ГАЛУЗІ ТЕХНОЛОГІЙ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ОСНОВНІ ВИСНОВКИ</i>	
КАРУТІН Є.	17
<i>НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ</i>	
КЛЮЧНИК В.	21
<i>ЗАОЧНА ОСВІТА: НЕОБХІДНІСТЬ І НАПРЯМКИ ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ</i>	
КОЛЮПАНОВА А.	26
<i>ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ СУСПІЛЬСТВА (ШКОЛА, СІМ'Я, ТЕХНІКУМ) ЯК УМОВА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ</i>	
ЛИСАК Л.	31
<i>ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ КУЛЬТУРИ УСНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ</i>	
МАЛИНОВСКАЯ М.	35
<i>РАЗВИТИЕ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА И ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА В УКРАИНЕ</i>	
МЕДВЕДЕВА І.	39
<i>НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩОМУ ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ</i>	
МУХІНА Г.	44
<i>ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ ЮРИДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ</i>	
НІЗОВЦЕВ А.	48
<i>ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДНИЦЬКОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ</i>	
ОСАДЧА І.	53
<i>СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ</i>	
ПОПОВА Г., ПОПОВ М.	55
<i>ІМІДЖ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ</i>	
РУДЕНКО Ф.	60
<i>ВИКОРИСТАННЯ ПРАВОВИХ СИТУАЦІЙ І ТЕСТІВ У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРАВознавства</i>	
САВІНКОВА І.	63
<i>ДО ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ</i>	

САЯПІНА С.	66
<i>ОСОБИСТІТЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ВИЩОЇ ОСВИТИ</i>	
СОЛОМАХІНА О.	68
<i>ВПРОВАДЖЕННЯ МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА</i>	
ЯЦІНІНА Н.	71
<i>КОМПОНЕНТИ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ</i>	

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА

ДУДНИК А.	76
<i>УЧБОВА МОТИВАЦІЯ ТА ПІЗНАВАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЛІЦЕЮ ТА ЗОШ</i>	
ЗАРИЦЬКА В.	79
<i>ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: СОЦІАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ</i>	
ОДИНЧЕНКО Д.	84
<i>ДО ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ЕТНОГРАФІЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКИХ СТЕПОВИХ ГОВІРКАХ ДОНБАСУ</i>	
БАКЛАНОВА Л., КОТЕЛЕВЦЕВА Н., БАКЛАНОВ О.	86
<i>ДВОЧАСТОТНЕ УЛЬТРОЗВУКОВЕ ВИПРОМІНЮВАННЯ В ТЕХНОЛОГІЇ ОТРИМАННЯ БЕТА-КАРОТИНУ З РОЗСОЛІВ – ВІДХОДІВ ВИРОБНИЦТВА КУХОННОЇ СОЛІ</i>	

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

БАЗАДЖИ Н.	91
<i>ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ А.МАКАРЕНКА</i>	
БЛІЄЦЬКИЙ О.	94
<i>ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВИТИ У ЗЕМСЬКИХ ШКОЛАХ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)</i>	
БОБИЛЕВА Я.	97
<i>ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ</i>	
ГАРАНЬ Н.	101
<i>СУСПІЛЬНЕ ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ</i>	
ГОД Н.	104
<i>МОРАЛЬНО-ХРИСТІЯНСЬКІ ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ ЛЮДИНИ У "ФІЛОСОФІЇ ХРИСТА" БРАЗМА РОТТЕРДАМСЬКОГО</i>	
ДОЛЖЕНКО А.	108
<i>СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА РОЗУМОВО ВІДСТАЛИМ ДІТЯМ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ</i>	
ЗАВ'ЯЛОВА Л.	112
<i>ПРОФЕСІЙНІ РОЛІ ВЧИТЕЛІВ СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ США В НАВЧАЛЬНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ</i>	
КАЛІНА К.	116
<i>УКРАЇНСЬКІ ПЕДАГОГИ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ ПРО МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ</i>	

КАРАПУЗОВА Н.	120
З ІСТОРІЇ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	
КАРЕЛІН М.	124
СИСТЕМИ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ	
КОЗЬМЕНКО О.	128
СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КАНАДІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ	
КУЗЯКІНА М.	132
СИСТЕМА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ В НІМЕЧЧИНІ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ	
КУЧАЙ Т.	137
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ ТА ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ	
ЛАЩИХІНА В.	141
ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ (80-ТІ РР. ХХ СТ. – ПОЧАТОК ХХІ СТ.): ДОСВІД ФРАНЦІЇ	
ЛИМАРЄВА Ю.	145
МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СВДОМОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТІ ХІХ СТОЛІТТЯ	
МАСИЧ В.	148
З ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ ДІАЛОГОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОНАУКОВОГО ЦИКЛУ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ	
МАХОВСЬКА С., ПОПОВ М.	151
ПРОБЛЕМА ВАЖОВИХОВУВАНОСТІ ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ У ТВОРЧОСТІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО	
ОЛЕЯРНИК О.	154
ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ОСНОВ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ШКОЛІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)	
ПОПЕЛЬНЮХ О.	159
М.О. КОРФ – ПОСЛІДОВНИК ГУМАНІСТИЧНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ	
ПРАВДІВЦЕВА Ю.	162
ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ ПЕРЕБУДОВИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ США	
СЕМЕНОВСЬКА Л.	166
ІДЕЯ ПОЛІТЕХНІЗМУ В ПІДРУЧНИКОТВОРЕННІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	
СКОМОРОСЬКА І.	172
ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ ЗАСОБАМИ КНИГИ ТА ЧИТАННЯ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ (20–30-ТІ РР. ХХ СТ.)	
ХАРЧЕНКО Т.	176
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ У ФРАНЦІЇ (1833-1879 РР.)	
ЦИБУЛЬКО Л.	182
ШКІЛЬНА СИСТЕМА ЛІХТЕНШТЕЙНУ	
ЧИРІКОВА Г.	185
НІМЕЦЬКА СІМ'Я В ІСТОРИЧНОМУ РАКУРСІ	

ШЕЛЕХОВ В......191
ГРУПОВИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ІНЖЕНЕРНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ (20–1 РР. ХХ СТ.)

ЮРЧОНОК Ю......196
ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ НА СТОРІНКАХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ФАХОВОЇ ПРЕСИ (50–ТІ РОКИ ХХ СТ.)

ПОЧАТКОВА ШКОЛА

ЗАХАРОВА К......199
ВИКОРИСТАННЯ ЛЯЛЬКОВИХ ПЕРСОНАЖІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

КОЗЛЕНКО І......204
КРАСЗНАВСТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

КОРКІШКО О......207
КРИТЕРІЙ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

ПІРОЖКОВА О......213
ОРГАНІЗАЦІЯ КРАСЗНАВЧОЇ РОБОТИ В ШКОЛАХ АР КРИМ: АНАЛІТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

СНУРНІЦИНА Ю., АВДІЯНЦ Г......220
МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ

ВИХОВАННЯ

ОХРІМЕНКО О......226
ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ – НАЙГОЛОВНІШЕ ЗАВДАННЯ ВИКЛАДАЧА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

СІЗОВ В......229
ЕСТЕТИКА ПОВЕДІНКИ, ЯК ЕСТЕТИКО–МОРАЛЬНА КАТЕГОРІЯ В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

ФОРОСТЮК І......234
ЗВ'ЯЗОК ДУХОВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ І ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЮДИНИ І ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДІ

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

ВАСИЛЬКОВА В......238
ВЗАЄМОДІЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ СУСПІЛЬСТВА ЯК ЕФЕКТИВНА УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

ЗІНОВ'ЄВ О......241
ЕТАПНО–ЦИКЛІЧНИЙ ПІДХІД ДО СТРУКТУРУВАННЯ СОЦІАЛЬНО–ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ

КУЗЬМІНА О......247
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЯК ГОЛОВНА ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ ТА ШКІЛ–ІНТЕРНАТІВ

МІНАКОВА Л......249
ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І СІМ'Ї У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

НИКОЛАЄВА В.	252
КОМПЛЕКСНА ПРОГРАМА ДІЯЛЬНОСТІ ЦСССДМ ПО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ ІЗ СІМЕЙ ГРУП РИЗИКУ	
ТАРАН Т.	257
КУЛЬТУРА СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН	
ЧУМАК Л., ІСАКОВА Л.	263
ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ	
ЧУМАК Л., ТКАЧЕНКО Ю.	266
ПРОБЛЕМА СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

ГОРБУНОВА Н.	270
СЛОВО ТА ЙОГО РОЛЬ У РІЗНИХ МОДЕЛЯХ ВЗАЄМОВІДНОСИН	

ПСИХОЛОГІЯ

АЛЕКСЄЄВА Т.	275
ІНДИВІДУАЛЬНО-ОСОБИСТІСНІ ОСОБЛИВОСТІ КЕРІВНИКІВ СЕРЕДНЬОЇ ЛАНКИ В КРИЗИСНИХ СИТУАЦІЯХ	
ЛУПАРЕНКО С.	279
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ВАЛЬДОРФСЬКИХ ЗАСОБІВ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ	
ПАНАСЕНКО Е., ДИМИТРОВА С.	283
ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ УЧНЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	
САДОВА Т.	285
АКТИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	

ДЕФЕКТОЛОГІЯ

БЕКЕТОВА Ю.	291
МУЗИКА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ	
ТАТЬЯНЧИКОВА І., МАНЬКО О.	294
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	